

Debbie Angliája

– a „Branching Out” 1996 projektről –

Gabnai Katalin

Anglia és az ő Nemzeti Színháza újból – s remélhetőleg nem utoljára – ajándékot adott Kelet-Európának. A National Theatre Nevelési Osztályának vezetője, a nagy emberi és szakmai tekintéllyel bíró Jenny Harris és munkatársa, a virágszerű bájjal és kötélidegekkel rendelkező Chrissie Tiller több NT projekt élén áll. Ők szervezték meg a kelet-európai színházi szakemberek és adminisztratív dolgozók számára kitalált „Seeding A Network” című előző akciót is, melyen jó néhány színházi ember vett részt Magyarországról. S most ők és kollégáik készítették elő azt a három és fél hetet, amely továbbképzési lehetőséget jelentett Litvánia, Szlovákia, Románia, Bulgária és Magyarország drámapedagógia és színházi nevelésben jártas vagy az iránt legalább erősen érdeklődő, angolul elfogadhatóan beszélő néhány képviselőjének.

Az angol nemzeti színház és a csereprogramot támogató Európai Unió PHARE Democracy Alapja nemes gesztust gyakorolt, melynek jelentősége nem hangsúlyozható eléggé. Azt csak remélni lehet, hogy az eltelt idő óta kaptak valamilyen segítséget a szervezők a Soros Alapítvány és a British Council irodáitól is. Egyébként, ahogy nálunk mondják – „minuszban vannak”.

A vizsgákkal és évzárás előtti iskolai munkákkal sújtott kedvezőtlen májusi időpont és a problémát jelentő angol nyelv miatt kevés vállalkozó akadt a csábító eseményre. Írásbeli jelentkezés és személyes meghallgatás után a Brouhaha és a National Theatre megbízottjai döntötték el, hogy a kevésből ki lesz a még kevesebb, aki utazhat. Ezt a rövid híradást nem utolsósorban azért írom, hogy felhívjam a figyelmet: ilyen és hasonló alkalom elképzelhető a jövőben is, készülni kell, még akkor is, ha ez fárasztó. Főképp azoknak szükséges egy ilyen alkalom, akik olyan helyzetben vannak, hogy mindazt, amit kint begyűjtenek, itthon széles körben tovább tudják adni. Ha mást nem, legalább egy megnyugtató mondatot arról, hogy nincs is olyan nagy baj itthon a színházzal és a színházi neveléssel.

Hatan mehettünk. Miután Chrissie virággal várt bennünket a repülőtéren, 7 és 9 Celsius közt dideregve eltölthettük az ötven éve leghidegebbnek számító májust az ilyenkor már fűtetlen Angliában. De erről csak a meteorológia tehet. Apró kellemetlenség volt viszont, hogy magyarok és bolgárok csak odakint tudták meg, hogy az októberi csereprojekt alkalmával, mikor angol házigazdáikat saját országukban fogadják majd, vendégeiket saját lakásukon kell elszállásolniuk, s étellel-itallal ellátniuk. Ez az előkészítő papirokból nem derült ki, csupán azt olvashattuk, hogy az októberi cserelátogatás költségeit a projekt viseli. A hír – mivel úgy élünk, ahogy élünk –, nem kis pánikot okozott. Lázás szervezkedések kezdődtek, s remélhetőleg minden rendben lesz, mert az angol kedvességet viszonzni kell. Vendéglátóink bravúros szervezéssel választották ki a színház baráti köréből azokat a színházi nevelésben, tanításban tevékenykedő jelentkezőket, akik vállalták, hogy mi, az idegenek, két héten át mint az árnyék, követjük őket munkájukban, pihenésükben, egész életükben. Kemény lecke volt ez, mindannyiunknak.

Bármelyikünk idézhette volna Vas István szonettjének sorait:

*Mi annyian vagyunk csak összesen,
Amennyi ember Londonban lakik.
Miért hogy ezt el nem felejthetem,
Míg hallgatom a város hangjait?*

*Nagy város, nagy nép. Itt az idegen
Öt világrésznek érzi kapcsolait.
Vendégük vagyok. Jól bánnak velem.
Mint gyógyfürdőben, úgy nyújtózom ki.*

Kezdőprogramként talán szintrehozás, talán összebarátkozás céljából a külföldieknek szerveződött egy általános elméleti tájékoztatást és gyakorlati ízelítőt nyújtó bevezető hét a Temze parti színház épületében. Harmincan voltunk, különböző gyakorlattal és különböző szintű kommunikációs készenléti állapotban. Cecily O'Neill, a világhíres drámatudor, és David Hornbrook, a maliciózus, korrekt és nehezen rajongó minisztériumi földhivatalnok látogatása adott rangot ennek az időszaknak. Nagy szükség volt erre, mert láthatuk, hogy ott is vannak irányzatok és szekértáborok, de igazi tehetség ott is csak a világlátlag szerint akad.

Az elvi megoszlás nagyjából a hagyományos választási vonal két oldalán történik ott is: vannak a minden színházi eszköz nélkül dolgozó, elsősorban a morális fejlődést, a világ törvényeinek és működésének személyes és kollektív felfedezését nagy empátiával és sok drámatechnikával megsegítő tanár-típusok, és vannak a színházi kifejezőeszközökkel szívesebben dolgozó, illetve a még azokkal is bánni tudó, produkciót nem szégyenlő többiek.

Az angol nemzeti alaptantervben a közelmúlt változásai után most körülbelül azon a szinten – tehát megengedőleg és szakemberrel való ellátottság szerint elvártan – szerepel a dráma, ahogyan minálunk. Ők ezt lefokozásnak, az ipari lobby győzelmének érzik, mi meg sikernek. Így mindenesetre nem szükséges, hogy

a vonakodók dráma-tanításra kényszerüljenek, s a vizsgamániás angolok is elkerülhetik az elmúlt évtized torz megoldását, amikor a dráma vizsgák legtöbbször tesztvizsgaként lett kipipálva. Nem volt ez jó senkinek.

Szabadidős programra nemigen nyílt lehetőségünk, színházba vendéglátónk lehetőségei szerint mehettünk. Személy szerint én szerencsés voltam. Házigazdám Debbie Hewitt volt Selmestonból, aki London déli külvárosában a vadonat új és elképzelhetetlenül gazdagon felszerelt Coulsdon College dráma és színház (!) szakos tanára. Az iskola egy ún. „Sixth Form College”, ami 16 éves kortól kb. 20 éves korig fogadja a legkülönbözőbb bőrszínű és kultúrához tartozó fiatalokat, s kínál nekik választási lehetőséget a következő fakultásokon: kreatív és kifejező-művészetek; matematika, gazdaság és üzlet; tudomány és sport; szociális, jogi és környezeti tanulmányok; utazási, titkári, nyelvi és számítógépes ismeretek.

S hogy mit lehet a Debbie-vel töltött hetek alatt megismerni és megtanulni? Elsősorban azt ami nálunk is új: az állami papírok megszerzéséhez középfokon 1998-tól válik kötelezően érvényessé az új dráma- és színházművészetek címmel jelölt tanulmányokat leíró követelményrendszer, s ugyanígy a felsőfokon érvényes színházi tanulmányok című syllabus. Ezeknek a képzési és vizsgáztatási terveknek a legfőbb újdonsága (számunkra), hogy a különféle írásbeli dolgozatok mellett felkínált 14 fajta vizsgázási lehetőségéből kettőt kell kötelezően választania minden jelöltnek. Ez azt jelenti, hogy egészen eltérő adottságokkal és szorongásokkal rendelkező hallgatók szerezhettek érvényes osztályzatot a tárgyból, mert a skála roppant széles: 1. Írott drámai mű előadásra kész szinten való bemutatásában való közreműködés játékosként (min. 15-25 perc) 2. Kollektív alkotással létrejött színházi esemény (*devising theatre*) bemutatásában való közreműködés játékosként. 3. T.I.E. (*Theatre in Education*) módszerű, vagyis nevelőszínházi, játszószínházi eseményben való közreműködés játékosként, foglalkozásvezetőként. 4. Improvizáció bemutatása kétféleképpen: a) pár perces előkészített rögtönzés bemutatása közönség előtt; b) a vizsgáztatótól kapott témára rögtönzött spontán improvizáció – min. 3 fős csoportban. 5. Táncjátékban való részvétel táncosként. 6. Dísztet tervezése és indoklása rajzban és makettkészítéssel. 7. Adott előadás világítási terve indoklással és világítás a gyakorlatban. 8. Adott előadás hangosítási terve és gyakorlati kivitelezése. 9. Adott előadás egy vagy több kosztümjének tervezése és kivitelezése indoklással. 10. Adott előadás egy vagy több figurájának sminkterve és a kikészítése indoklással, gyakorlatban. 11. Adott előadáshoz kapcsolódó maszk vagy maszkok tervezése és elkészítése. 12. Bábszínházi előadásban való részvétel játékosként és bábfigura elkészítésével. 13. Adott előadás kellékeinek elkészítése indoklással és kellékesként való közreműködés. 14. Adott előadás stage manager-ként való előkészítése és gondozása. (A stage manager a segédrendező, az ügyeletes rendező – nem ritkán az ügyelő, és a rendező minden nem-művészi teljesítményt kívánó munkáját teljesíti. A magyar színházi gyakorlatból erősen hiányzó, illetve szétdarabolt praktikus tudás az övé.)

Középszintű vizsga esetén az iskola drámatanára készíti elő a záró eseményt, s egy központi vizsgáztató érvényesíti a szertartás eredményét, felsőfokú vizsgánál minden a hallgatók munkája, a helyi tanár nem is szólhat bele, s három fős központi vizsgabizottság állapítja meg a teljesítmény értékét. Ezért aztán kemény vizsgakövetelmények vannak, pontozással, szigorúan leírt szabályok szerint, hogy összehasonlítható és megállapítható legyen, ki milyen fokú teljesítményt nyújtott, s az hány pontot ért. Őszintén szólva nem a magyar mentalitásnak kitalált szöszmötöléssel és aggodalmas méricskéléssel járó munka ez, de roppant izgalmas, és a művészeti nevelés komolyan vételét jelenti. Nagyjából hasonlóan zajlanak a magyar drámatagozatos gimnáziumok vizsgái is, de csak nagyjából. Országos megfeleltetés nincs nálunk. Debbie és társai viszont meggyeztek, hogy egy adott pontszám körülbelül milyen teljesítményt fed, s ehhez tartják magukat országsszerre.

Általánosságban pedig az jelentette a legfontosabb tanulságot, ahogyan az angol oktatási rendszer szűrője felfogja és kiválasztja a tehetségeket. Talán épp a sok vizsga miatt, szám szerint is sokkal több a próbatétel lehetősége. Tandíj azonban mindenütt van, a művészeti oktatásban is. Újra és újra meg kell tanulnunk, hogy a demokrácia, legyen az angol vagy másmilyen, mindig idő és energia-igényes. Ott is.

Rá kellett jönnünk arra is, hogy míg az angliai és a magyar árak nagyjából azonosakká lettek, egy angol művészet-pedagógus éppen tízszer annyit keres minden levonás után, mint egy magyar. Így a magánélet minősége is egészen más.

Amit tíz évvel ezelőtt nem lehetett ilyen kifejezetten érezni, az most általánossá vált: minden művészeti, sőt sok más típusú intézménynek vagy projektnek is van utánpótlást biztosító, neveléssel foglalkozó, a külvilágot oktatással csábító és szűrő részlege, ez reklámnak sem rossz, és a jövőt is előkészíti.

Jó színházi előadást tulajdonképpen nem láttam. Az ott töltött idő végére változott kiemelkedő élménnyé az első este szökve, nem hivatalosan látott Beckett Végjáték a Donmar Warehouse-ban, Katie Mitchell rendezésében. Ezzel kapcsolatban mondták, hogy sok a női rendező mostanában. Nemigen tudtam mit kezdeni az agyba-főbe dicsért, FOE című produkcióval, melyet az afrikai író J. M. Coetzee novellájából adaptált Mark Wheatley. Ez az a híres történet, mely Selkirk valódi naplójához tér vissza, s melyben egy nő is szerepel. Az első félóra után agresszívvá és titoktalanná vált a híres Kathryn Hunter, mint Crusoe élettársa, s egy

pillanatra sem sikerült igazán jelen lennie a fekete Pénteket játszó, gyönyörű külsejű Patrice Naiambana-nak sem. Szenvelgés és nyugós szépet akarás jellemezte az egész játékot.

Ugyanilyen, vagy ha nem nagyobb csalódás volt a Nemzeti Színház Lyttelton termében május elején bemutatott Denis Potter regényből készült darab, *Blue Remembered Hill / Kék emlékü dombok (?)* címmel. Néhány éve egész Anglia zokogott a mű televíziós változatán, s most mindenki csalódott. Pedig nagy bravúrként hirdetik és ígérnek a háborús nyár idején szerető és marcangoló, s végül is társuk gyilkosává lévő gyerekeket alakító felnőtt színészek játékát. Az előadás alig működik.

Legnagyobb meglepetésem azonban a brightoni fesztivál orosz programjai között látható, nálunk nem is olyan régen óriási sikerrel bemutatott Gaudeamus elfáradt és széztüllött előadása volt. A Malij Tyeatr produkcióját nem igazi színházteremben mutatták be, hanem egy rossz akusztikájú óriási pavilonban, néhány szereplő mintha ki is cserélődött volna. S ráadásul akár megfeszülhettek a megmaradtak: a brightoni fesztiválközönség félrehajtott fejjel és udvariasan ül, majd nagyot és gyorsat tapsol a végén. Semmit sem érzett az egészből. Ott halt meg az előadás a nyílt színen. Nem is kellett hozzá az előtéri szegényes babákat és politikus-karikatúrákat árusító asztalka látványa segítségképpen.

Az a jelenség, amit „splendid isolation” néven ismernek világszerte, a szigetországiak pompás elzárkózottságát jelölve a kifejezéssel, a színházi programokban és az iskolai tanmenetekben egyaránt erősen érezhető. Ha valami nem angol, akkor legfeljebb amerikai, legrosszabb esetben ausztrál, a többi nem érdekes. Truman Capote *Hidegvérrel* című könyvét legalább végigolvassák a középiskolások. Brecht, Artaud, Sztanyiszlavszkij a színházzal foglalkozók körében ismert. De Schiller és Goldoni neve legtöbbször idegen. Molière-től szinte irtóznak.

Akikkel megismerkedtünk, azok Magyarországról és a többi ex-szocialista államról szinte semmit nem tudtak eddig. Most örömmel és izgalommal készülnek az októberi látogatásra. Különösen az első hét után lehetett érezni valami finom szorongást hivatalos vendéglátóinkban, hogy nekünk keletieknek nem támad-e kedvünk hirtelen tüzet rakni a nagy színház próbatermének parkettáján. Aztán megnyugodtak. Mi is megnyugodtunk, mert bizony néhány drámaórán nemcsak bájos marhaságot láttunk történni, de szarvashibákat is fölfedezhettünk. Így van ez rendjén. Ezért is kell utazni.

Vas István sorai meg lankadó pillanatokban is fegyelmet erősítők és erőt adóak:

*De mit tudhatnak rólam? S mit tehetnék?
Ha nem is angolok, de angyalok
Lennének, mit jelent rokotalan*

*Nyelvünk, Szívünk nekik? Itt életemnek
Egyetlen titka és értelme van:
Az, hogy magyar vagyok.*

Egész évben drámapedagógiai hétvége

(pillanatképek a Budapesti Drámapedagógiai Központ életéből – 1996. október 31.)

Októberi szombat reggel. Gyerekek, fiatalok, felnőttek érkeznek a Marczibányi Téri Művelődési Központba. Van aki társával beszélgetve, bátran, de akad olyan is, aki féltéken, bizonytalanul.

A portásnak nem kevés a dolga, hiszen több helyre kell irányítania az érkezőket. Nézzük meg, ki, milyen programra érkezett...

A vizsgálóhoz közeledő **Gyermekszínjátszó-rendezői tanfolyam** tizenhét lelkes hallgatója Kiss Anna versén dolgozik *Fodor Mihály* irányításával. A **Páholyon Szaunder Erik** drámatanár vezet foglalkozást végzett drámapedagógusok közreműködésével. Itt van aztán az **ELTE**-vel közösen szervezett három féléves **drámapedagógiai tanfolyam**, amely október elején kezdődött. A főképp vidéki pedagógusokból álló csoport *Gabnai Katalin* és *Rudolf Éva* óráján a dramaturgia alapkérdéseivel és a játékok pedagógiai szerepével ismerkedik.

A **120 órás drámajáték-vezetői tanfolyamot** több mint harmincan hallgatják. Ez az egyik legnépszerűbb, legkeresettebb tanfolyamunk. Tavasszal tíz napos, intenzív képzés is lesz. A tanfolyam szüneteiben a büfé környékén kívül a könyvesszobában is nagy a zsúfoltság.

Legtöbbször a Színházi füzeteket, drámapedagógiai kiadványokat, magazinokat keresik. A stúdióban is folyik a munka, drámafoglalkozások videofelvételeit másolják – idén még ingyen.

A Marczibányi téri nem egy kis művelődési ház, de még így is fejtörést okozott, amikor a **KÁVA Színházi Nevelési Csoport**nak kellett próbahelyet biztosítani.

Ezen a napon még drámafoglalkozásokat is szerveztem általános iskolás osztályoknak. Sajnos, 2-3 hónapot is kell egy-egy osztálynak várnia, mire időpontot tudok adni a Kerekasztal és a Káva **TIE**-foglalkozásaira. Délutánra vendégeket várunk: Angliából színházzal, neveléssel foglalkozó szakembereket, a budakeszi Mezey Mária Művészeti Iskola pedagógusait és a Pest Megyei Közművelődési Információs Központ munkatársait.

Velem együtt sokan az estét is itt töltik a Kerekasztal Színházi Társulat Shakespeare: **Lear király** című előadásán.

Miközben ezt az anyagot írom, behallatszik a **Játszó-színház**as gyerekek hangja: a háromórás foglalkozáson az ősmagyarok nyomában járnak éppen.

Juszcák Zsuzsa